Fimmtudaginn 9. mars 1995.

Nr. 138/1993. **Olgeir Kristjónsson**
(Páll Arnór Pálsson hrl.)
gegn
Aðalheiði Erlendsdóttur og
Önnu Erlendsdóttur
(Ólafur Axelsson hrl.)
og gagnsök

Skuldabréf. Veðheimild. Búskipti. Erfðir.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Guðrún Erlendsdóttir, Haraldur Henrysson, Hjörtur Torfason og Pétur Kr. Hafstein.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 1. apríl 1993. Hann krefst sýknu af öllum kröfum gagnáfrýjenda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjendur skutu málinu til Hæstaréttar með stefnu 17. maí 1993. Þær krefjast þess í aðalsök, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur. Í gagnsök krefjast þær þess, að héraðsdómi verði breytt þannig, að aðaláfrýjandi verði jafnframt dæmdur til að greiða þeim málskostnað í héraði. Í báðum tilvikum krefjast þær málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Aðaláfrýjandi gaf út skuldabréf til Lífeyrissjóðs Verkfræðingafélags Íslands 5. nóvember 1980 fyrir láni, er skyldi greiða á næstu 35 árum. Skuldin var tryggð með veði í fasteigninni Karlagötu 10 í Reykjavík. Eigendur hennar, hjónin Karl Eiríksson og Júlíanna Jónsdóttir, veittu aðaláfrýjanda veðleyfi, en eiginkona hans var fósturdóttir þeirra. Hjónin áttu enga skylduerfingja, og var bú þeirra tekið til opinberra skipta við lát Júlíönnu 16. júní 1990, en hún hafði lifað mann sinn. Af hálfu dánarbúsins hefur umrætt skuldabréf verið greitt upp með 1.907.362 krónum. Gagnáfrýjendur,

sem eru dætur hálfsystur Júlíönnu og því meðal lögerfingja hennar, gerðu ekki athugasemdir á skiptafundi 24. október 1991, þegar frumvarp að skiptagerð með þessu efni var afgreitt. Á fyrri skiptafundum hafði hins vegar verið látin í ljós andstaða gegn því af þeirra hálfu, að bréfið hvíldi áfram á íbúðinni, og á skiptafundi 15. apríl 1991 var þeim gerð grein fyrir því, að þær gætu sjálfar reynt að innheimta skuldina með málsókn, yrði henni ekki aflétt og búið þyrfti að greiða hana. Gagnáfrýjendur krefjast þess, að aðaláfrýjandi gjaldi þeim þann hluta greiðslunnar, er svarar til arfshluta þeirra í búinu. Eiginkona aðaláfrýjanda greiddi þeim 131.813,40 krónur 27. janúar 1992, en sú greiðsla var hluti þeirra í gjaldföllnum afborgunum af skuldabréfinu auk dráttarvaxta til greiðsludagsins.

II.

Fram er komið í málinu, að reglur Lífeyrissjóðs Verkfræðingafélags Íslands standa gegn skuldskeytingu á lánum sjóðsins. Í umræddu skuldabréfi aðaláfrýjanda er ákvæði þess efnis, að skuldin falli í gjalddaga án fyrirvara, ef eigendaskipti verða að veðsettri eign samkvæmt bréfinu. Mátti aðaláfrýjandi gera ráð fyrir því, að þau atvik kynni að bera að höndum, að eigendaskipti yrðu að fasteigninni og hann yrði þá að standa fullnaðarskil á láninu eða semja við lánveitanda um nýja veðtryggingu. Við það verður að miða, eins og málið liggur fyrir, að óhjákvæmilegt hafi verið að greiða lánið upp í kjölfar andláts Júlíönnu Jónsdóttur. Voru þá ekki forsendur til þess að binda erfingja við ákvæði skuldabréfsins fremur en veðsalar hefðu sjálfir verið bundnir við slíkar aðstæður, á meðan þeir voru enn á dögum. Verður ekki talið, að gagnáfrýjendur hafi firrt sig rétti til þess að hafa uppi kröfur á hendur aðaláfrýjanda vegna uppgjörs skiptaráðanda á skuldabréfinu.

Samkvæmt framansögðu ber að staðfesta hinn áfrýjaða dóm um annað en vexti. Eftir atvikum þykir rétt, að almennir innlánsvextir reiknist á skuldina frá lokum búskipta 24. október 1991 fram að þingfestingu málsins 9. janúar 1992 en dráttarvextir frá þeim tíma til greiðsludags.

Aðaláfrýjandi skal greiða gagnáfrýjendum málskostnað fyrir Hæstarétti óskipt, eins og nánar greinir í dómsorði. Hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts.

Dómsorð:

Aðaláfrýjandi, Olgeir Kristjónsson, greiði gagnáfrýjendum, Aðalheiði Erlendsdóttur og Önnu Erlendsdóttur, sameiginlega 476.841 krónu með almennum innlánsvöxtum frá 24. október 1991 til 9. janúar 1992 og dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags, allt að frádregnum 131.813,40 krónum miðað við 27. janúar 1992. Heimilt er að leggja vexti við höfuðstól, í fyrsta skipti 9. janúar 1993.

Málskostnaðarákvæði héraðsdóms er staðfest.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjendum óskipt 60.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 23. febrúar 1993.

I.

Mál þetta, sem dómtekið var 11. febrúar sl., er höfðað fyrir bæjarþingi Reykjavíkur af Aðalheiði Erlendsdóttur, kt. 071014-3719, Stakkhömrum 9, Reykjavík, og Önnu Erlendsdóttur, kt. 130922-2289, Skerjabraut 7 A, Seltjarnarnesi, með stefnu, birtri 7. 12. 1991, á hendur Olgeiri Kristjónssyni, kt. 210948-3689, Logalandi 7, Reykjavík.

Endanlegar dómkröfur stefnenda eru þær, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnendum 476.841 kr. ásamt [nánar tilgreindum dráttarvöxtum og málskostnaði]. Frá kröfunni dragist innborgun, að fjárhæð 131.813,40 kr., sem greidd var inn á skuldina 27. janúar 1992.

Dómkröfur stefnda eru þær, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnenda og að stefnendum verði gert að greiða stefnda málskostnað [...].

II.

Málsástæður stefnenda.

Stefnendur kveða stefnda, Olgeir, hafa tekið lán hjá Lífeyrissjóði verkfræðinga 5. 11. 1980, og hafi fasteignin Karlagata 10, Reykjavík, þinglesin eign Júlíönnu Jónsdóttur, verið sett til tryggingar skuldinni. Júlíanna Jónsdóttir hafi látist 16. 6. 1990, og hafi eftirstöðvar skuldarinnar þá numið 1.907.362 kr. Skiptaráðandinn í Reykjavík hafi greitt upp skuld stefnda með fjármunum dánarbúsins. Stefnendur máls þessa séu erfingjar að samtals 2/8 hlutum dánarbúsins. Þar sem greiðslan á skuldabréfinu hafi minnkað eignir búsins um ofangreinda fjárhæð, þurfi stefnendur að endurkrefja stefnda um skuldina. Tjón stefnenda vegna greiðslu dánarbúsins nemi 476.841 kr.

Skuldabréfið hafi verið greitt úr dánarbúinu 3. 6. 1991, og sé dráttarvaxta því krafist frá þeim degi.

Stefnendur kveða málið höfðað á grundvelli almennra reglna kröfuréttar um greiðslu skuldbindinga og ákvæða samningalaga nr. 7/1936. Vaxtakrafa er studd lögum nr. 25/1987 og málskostnaðarkrafa við 12. kafla l. nr. 85/1936. Krafa um virðisaukaskatt á málskostnað er studd l. nr. 50/1988. Stefnendur kveðast ekki vera virðisaukaskattsskyldir.

Málsástæður stefnda.

Stefndi kveður lánið hafa verið að fjárhæð 149.270 nýkrónur, er hann fékk það 5. 11. 1980. Hafi það verið veitt til 35 ára. Gjalddagi hafi verið 15. október ár hvert. Þinglýstir eigendur fasteignarinnar að Karlagötu 10, Reykjavík, Júlíanna Jónsdóttir og Karl Eiríksson, hafi veitt veðleyfi fyrir láninu í fasteign sinni. Eftir lát Karls hafi Júlíanna orðið eigandi að fasteigninni skv. gagnkvæmri erfðaskrá þeirra í milli. Júlíanna hafi síðan látist 16. 6. 1990. Hafi bú hennar verið tekið til opinberra skipta hjá skiptaráðandanum í Reykjavík. Það hafi verið ákveðið að selja framangreinda eign og greiða lánið upp, þar sem óheimil hafi verið yfirtaka kaupanda á láninu skv. reglum lífeyrissjóðs verkfræðinga. Hafi skuldabréfið verið greitt upp 3. 6. 1991, og hafi stefnendur gert kröfu á stefnda um fjórðung af fjárhæðinni sem erfingjar að þeim hluta úr dánarbúinu. Hafi stefndi greitt stefnendum 27. janúar 1992 fjórðung af gjaldföllnum afborgunum ásamt dráttarvöxtum til greiðsludags.

Stefndi byggir sýknukröfu sína á því, að stefnendur séu sem erfingjar bundnir af gerningnum, sem hin látna hafi gert í lifanda lífi. Hér sé um gerning að ræða, sem bindi erfingja, enda engin lagastoð eða sérstakar málsástæður fyrir því, að dánarbúið eða einstakir erfingjar þess hafi meiri rétt en hin látna hafi haft í lifanda lífi.

Stefndi kveðst með öllu hafna því, að veðlánið rýri eignir búsins. Dánarbúið eignist kröfu lífeyrissjóðsins, þótt það hafi ekki heimild til að krefja skuldarann um uppgreiðslu lánsins. Um tjón sé því ekki að ræða, þar sem erfingjar geti krafist greiðslu af bréfinu á gjalddögum.

Um lagarök vísar stefndi til almennra reglna samninga- og kröfuréttar.

Krafa um málskostnað er studd 12. kafla l. nr. 85/1936, sbr. l. nr. 54/1988.

Stefndi kveðst ekki vera virðisaukaskattsskyldur.

III.

Niðurstaða.

Við munnlegan málflutning var bókuð eftir talsmanni stefnda ný málsástæða, þar sem krafist var sýknu vegna aðildarskorts og vísað til þess, að

krafan hefði aldrei verið afhent stefnendum, og sé dánarbúið því eigandi hennar.

Af hálfu stefnenda var málsástæðu þessari mótmælt sem of seint fram kominni.

Samkvæmt 5. mgr. 101. gr. l. nr. 91/1991 er fallist á andmæli stefnenda.

Af hálfu stefnda var enn fremur við munnlegan málflutning mótmælt sem nýjum málsástæðum of seint fram komnum umfjöllun talsmanns stefnenda í málflutningsræðu þar að lútandi, að lífeyrissjóðurinn hefði verið búinn að gjaldfella lánið vegna eigendaskipta, og hins vegar, að veðleyfið væri fallið niður vegna brostinna forsendna, þar sem þurft hefði að selja veðið, og einnig, að unnt væri að segja upp veðinu við sölu eignarinnar. Af hálfu stefnenda var því mótmælt, að umfjöllun hans í málflutningi um framangreind atriði hefði verið nýjar málsástæður, heldur hefði verið um að ræða andsvör við málsástæðum stefnda.

Af hálfu stefnenda var ekki farið fram á, að bókað yrði um framangreind ummæli hans eða þess farið á leit, að nýjar málsástæður kæmust að í málinu. Var málflutningur talsmanns stefnenda ekki skilinn á þann veg, að nýjar málsástæður hefðu komið fram í málflutningi hans, sem hann vildi byggja á. Verður því litið svo á, að málsástæður stefnenda séu óbreyttar frá því, sem fram kemur í stefnu.

Telja verður, að málatilbúnaði stefnenda í stefnu og greinargerð sé að ýmsu leyti áfátt. Ekki hefur þó komið fram krafa af hálfu stefnda um frávísun málsins. Með því að gagnaöflun hefur farið fram af hálfu beggja aðila, sem skýrir málið nokkuð, þykir mega leggja á málið efnisdóm.

Það kemur fram í bréfi á dskj. nr. 8, dags. 17. apríl 1991, að skiptaráðandinn í Reykjavík beindi þeim tilmælum til eiginkonu stefnda, að láninu yrði aflétt hið fyrsta af fasteigninni, þar sem til stæði að selja hana. Af hálfu stefnda hafa ekki komið fram athugasemdir í greinargerð eða öðrum málskjölum hans við það, að kröfu þessari hafi verið beint til eiginkonu hans, og liggur ekki annað fyrir en stefnda hafi verið kunnugt um þessa kröfu.

Stefndi reisir sýknukröfu sína á því, að stefnendur séu bundnir af gerningi arfleifanda, og geti þeir ekki haft meiri rétt en hin látna hafði í lifanda lífi.

Málsástæða þessi er ekki skýr, þar sem stefndi gerir enga grein fyrir því, hver ætlaður réttur arfleifanda var eða á hverju hann er byggður. Virðist þó mega skilja málsástæðu þessa svo, að stefndi líti svo á, að hin látna, eigandi veðsins, hafi með veðheimildinni gefið stefnda óafturkræft loforð.

Engin gögn liggja fyrir um það í málinu, að veðheimild til handa stefnda hafi verið óuppsegjanleg, og verður ekki litið svo á, að það leiði af eðli málsins, að veðinu verði ekki sagt upp.

Með vísan til þess, að stefndi sinnti ekki tilmælum dánarbúsins um að losa veðið af eigninni, og með því að ekki hefur verið sýnt fram á, að dánarbúið hafi átt annarra kosta völ en greiða upp lánið til að fá veðinu aflétt, svo og með vísan til þess, sem að framan er rakið að öðru leyti, þykir mega taka til greina kröfur stefnenda að öllu leyti, en vaxtafæti og upphafstíma vaxta hefur ekki verið andmælt.

Eftir atvikum þykir rétt, að aðilar beri hvor sinn kostnað af málinu.

Sigríður Ólafsdóttir héraðsdómari kvað upp dóminn.

Dómsorð:

Stefndi, Olgeir Kristjónsson, Logalandi 7, Reykjavík, greiði stefnendum, Aðalheiði Erlendsdóttur, Stakkhömrum 9, Reykjavík, og Önnu Erlendsdóttur, Skerjabraut 7 A, Seltjarnarnesi, 476.841 kr. ásamt dráttarvöxtum skv. 10. gr. l. nr. 25/1987 frá 3. 6. 1991 til greiðsludags, allt að frádregnum 131.813,40 kr., og leggjast dráttarvextir við höfuðstól á 12 mánaða fresti, í fyrsta sinn 12 mánuðum eftir upphafsdag vaxta, skv. 12. gr. l. nr. 25/1987.

Aðilar beri hvor sinn kostnað af málinu.